

Bahrül-garâib'in şerhinden ilk sayfa (TSMK, Bağdat Köşkü, nr. 381)

Bazı kaynaklarda (*Osmanlı Müellifleri*, I, 273; Blochet, s. 84; Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 3603) *Kâsımîyye* adıyla Halîmî'ye ait olarak gösterilen eser de aynı sözlüktür.

BİBLİYOGRAFYA:

Ziya Şükûn, *Farsça-Türkçe Lûgat*, İstanbul 1944 (1984), I, Önsöz, s. 3; Lutfullah Halîmî, *Bahrül-garâib*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 5237, vr. 3^a-4^a, nr. 3238; Atatürk Ktp., Belediye Yazmaları, nr. 84; Taşköprizâde, *eş-Şekâ'îk*, s. 382; Âşik Çelebi, *Meşâirü's-suarâ*, vr. 89^a; Âli, *Kühül'l-ahbar*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4225, vr. 238^a-b; Kınalızâde, *Tezkire*, I, 303-304; *Keşfü'z-zunûn*, I, 220, II, 1926; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 840; Rieu, *Catalogue*, s. 137, 138, 139; *Kâmûsü'l-lâm*, III, 1978; *Sicill-i Osmânî*, II, 241; Gibb, *HOP*, II, 267, 386; *Osmanlı Müellifleri*, I, 273; Safâ, *Edebiyyât*, IV, 113; Blochet, *Catalogue*, s. 84, 294, 393, 394-395; *Suppl.*, Part 275, 547, 548, 551; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 600; Flügel, *Hand-schriften*, I, 128, 129, 130; Ramazan Şeşen v.dğr., *Köprülü Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1406/1986, s. 563-567; *TDEA*, IV, 50.

MUSTAFA ERKAN

tamamlanmış olup Maraş ve Elbistan hâkimi Dulkadroğlu Nâsirüddin Mehmed b. Halil Bey'e sunulmuştur. Aruzun "mefâilün / mefâilün / feülün" vezninde ve mesnevi tarzındadır. Asıl metne anlamca bağlı kalınarak (bk. 68 ve 1313. beyitler) yapılan tercüme 1359 beyittir. Eser, her biri kendi içinde çeşitli kısımlara ayrılan sekiz ana bölümden meydana gelmektedir.

Bahrül-hakâik ilk dört beyti Arapça olan dokuz beyitlik bir münâcâtla başlar; ardından sırasıyla Hz. Muhammed, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'yi konu alan na'lar yer alır. Kitabın nazmen tercüme edilmesini ve sunulduğu şahsı açıklamanı mukaddimeden sonra esas konular girilir. Bunlar ana hatlarıyla iman esasları, şeriat, tarikat ve tarikat ehli, mârifet ve mârifet ehli, hakikat ve hakikat ehli, şeytan ve izinden gidenlerle insanın vasıfları gibi hususlardır. Eser, tercümede tutulan yolu, yazılış tarihini ve veznini belirten, yazarının şairliğini ve sunulduğu şahsı öven bir hâtîme ile son bulur. Konular arasında dinî öğütler de verilmiş, beyitler arasına bunları destekleyen yetmiş altı âyet ve yedi hadis serpiştirilmiştir.

Eski Anadolu Türkçesi'nin ilk ürünlerinden olan eser sade ve basit bir ifadeye, kısmen pürüzsüz ve akıcı bir dile sahiptir. Ses yapısı, kelime hazinesi ve gramer özellikleri bakımından bu dönemin dilini oldukça iyi bir şekilde yansıtmaktadır. Bütün itibarıyla Hatiboğlu'nun *Ferahname*'sine göre daha basit olan ve bazı vezin hataları da bulunan eserde şairin yer yer cinaslı, âhenkli, şairane ve sanatkârane bir üslûbu yakaladığı söylenebilir. Eser ayrıca Anadolu'nun dinî tarihi açısından da oldukça önemlidir.

Bahrül-hakâik'in, İsmail Hikmet Ertaylan'ın tıpkıbasım olarak yayımladığı 973 tarihli iyi bir nüshası Manisa'da (Muradiye Ktp., nr. 1311), bir başka nüshası da Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi'ndedir (mikro filmi için bk. Ankara Millî Ktp., Mikro Film Arşivi, nr. A. 4480). Esat Coşan'ın *Maķâlât* neşrinde verdiği bilgiye göre bu nüsha, muhtemelen I. Dünya Savaşı sırasında İstanbul Emniyet-i Umûmiyye Müdürlüğü'nde iken F. Köprülü tarafından görülen ve Hilmi Ziya Ülkün'ün kendi el yazısı ile bir kopyasını çıkardığı nüshadır (*Maķâlât*, s. L-LI).

BİBLİYOGRAFYA:

Hacı Bektaş-ı Velî, *Maķâlât* (nşr. Esad Coşan), İstanbul, ts. (Seha Neşriyat), nâşirin girişi, s. L-LI; Hatiboğlu, *Bahrül-hakâik* (nşr. İsmail Hikmet Ertaylan), İstanbul 1960; Mukadder Akgöl, *Bahrül-hakâik* (mezuniyet tezi, ts.), İÜ Ktp., T, nr. 3045; Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 356; a.mlf., *Araştırmalar*, s. 192-203; a.mlf., Bektaşiliğin Menşeleri: Küçük Asya'da İslâm Bâtınlığının Tekâmül-i Târîhiyyesi Hakkında Bir Tecrübe, *TY*, II (1341), s. 121-140; a.mlf., "Les Origines du Bektachisme", *Actes du Congres International d'Histoire des Religions*, II, Paris 1925, s. 409; a.mlf., "İbn Hatîb: Ferahnâme", *TM*, II (1928), s. 489-496; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 530; Esad Coşan, *Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri* (doktora tezi, 1965), AÜ İlahiyat Fakültesi; Arif Özer, *Bahrül-hakâik'in Dili Üzerinde Bir Gramer Araştırması* (mezuniyet tezi, 1965), İÜ Ktp., T, nr. 3656; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 276; Âmil Çelebioğlu, *Sultan II. Murad Devri Mesnevileri* (doçentlik tezi, 1976), Erzurum Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi, s. 118-120; Fahir İ. v.dğr., *Büyük Türk Klasikleri II*, İstanbul 1985, s. 137; M. C. Şehabeddin Tekindağ, "İzzet Koyunoğlu Kütüphanesinde Bulunan Türkçe Yazmalar Üzerinde Çalışmalar I", *TM* (1971), XVI, 148-162; Hasibe Mazioğlu, "Türk Edebiyatı (Eski)", *TA*, XXXII, 99-107; *TDEA*, IV, 158-159.

MUSTAFA ERKAN

BAHRÜ'İ-HAKÂİK

(بحر الحقائق)

Hacı Bektaş-ı Velî'nin *Maķâlât* adlı eserinin XV. yüzyıl şairi

Hatiboğlu tarafından yapılan manzum tercümesi.

Arapça mensur bir eser olan *Maķâlât*'in bu Türkçe tercümesi, Hatiboğlu'nun henüz otuz beş yaşlarında iken yazdığı bir başka tercümeden faydalanarak ortaya koyduğu ilk eseridir. 812 Muharreminin (Haziran 1409) sonlarında

Bahrül-hakâik'ten iki sayfa (Manisa Muradiye Ktp., nr. 1311, vr. 3^a-4^a)

